

Uporaba metode debate u nastavi

Autorica: Maja Nenadović

Umjesto uobičajenog nastavnog plana, ovdje su opisane prednosti i različiti načini uporabe metode debate u nastavi. Prema riječima jednoga od najcjenjenijih svjetskih autoriteta za pedagogiju debate, prof. Alfreda Snidera sa Sveučilišta u Vermontu, „debata je način podučavanja ideja kojim se osnažuju učenici, a zahtijeva primjenu kritičkih vještina učenja... to je aktivna, poticajna i prosvijećena praksa koja pomaže u obrazovanju učenika i potiče ih na preuzimanje odgovornosti za vlastito obrazovanje“*. Iako uobičajena uporaba riječi „debata“ priziva slike konfrontacijske, emocionalne i ne uvijek konstruktivne rasprave, često utemeljene na demagogiji i ispraznoj retorici, debata u nastavnome okruženju vođena je određenim pravilima i postupcima koji osiguravaju pozitivan učinak aktivnosti na sve njezine sudionike.

Debata predstavlja usmenu ili pisanu komunikacijsku praksu koja služi prenošenju ideja i argumenata o mnoštvu (društveno relevantnih) tema.** Sastoji se od dvaju ili više mogućih stajališta oko nekog određenog pitanja, pri čemu su stajališta utvrđena i dodijeljena prije debate kako bi se skupinama koje u njoj sudjeluju omogućilo unaprijed pripremiti svoje argumente.

Skup alata za podučavanje „JustNow“ donosi različite planove aktivnosti, kratke filmove i skupove kartica s povijesnim događajima čije teme mogu poslužiti kao sadržaj za raspravu putem različitih oblika aktivnosti debate u nastavi. Ovaj dokument pruža pregled nekoliko metoda i mogućnosti provođenja debate u nastavi.

PREDNOSTI PEDAGOGIJE DEBATE

Poznato je kako debata uzrokuje sljedeće „nuspojave“: ***

- Razvoj sposobnosti kritičkoga razmišljanja i analize;
- Izoštavanje istraživačkih vještina;
- Stjecanje općega i specifičnoga znanja o mnoštvu tema vezanih uz aktualne i društvene probleme;
- Poboljšanje vještine argumentacije;
- Učenje uvjerljivog predstavljanja argumenata;
- Stjecanje razumijevanja kako kod većine argumenata postoje dvije strane;
- Učenje poštovanja prema drugima i razvijanje umijeća aktivnoga slušanja;
- Stjecanje samopouzdanja prilikom javnoga nastupa;
- Vježbanje strukturiranja vlastite misli te prepoznavanje, uvođenje, razvijanje i sažimanje ključnih činjenica;
- Razvijanje osjećaja za izbor pravoga trenutka, određivanje važnosti pojedinačnih materijala i učenje govora u zadanome vremenskom okviru;
- Razvijanje prilagodljivosti i sposobnosti brzoga odgovora na nove ideje i kritična pitanja te učenje kako ostati pribran u stresnim situacijama.

*Alfred Snider i Maxwell Schnurer, Many Sides: Debate Across the Curriculum (Više strana: debata u nastavnom kurikulumu), revidirano izdanje, International Debate Education Association (Međunarodno udruženje za debatu u obrazovanju) (New York: 2006.), str. 2

**Ibid, str. 6

***Ustupila organizacija English Speaking Union, www.esu.org

Istraživanja o učincima debate dokazuju kako su debata i kritička pedagogija važni alati za edukaciju o društveno važnim temama: potiču na uključenost u relevantna društvena pitanja kojima se bave, povećavaju motivaciju i interes za dodatnim istraživanjem, traženjem informacija te nastavkom učenja. Nadalje, neosporni su znanstveni dokazi o koristima debate koji se odnose na sagledavanje obje strane pitanja na temeljit i objektivan način*, kao i dokazi kako debata poboljšava promicanje ravnopravnosti među spolovima i prava žena**, komunikacijskih vještina učenika***, povećanje aktivne uključenosti učenika u proces učenja****, razvoj vještina kritičkoga razmišljanja do viših razina koje je teško doseći drugim metodama i poticanje učenika na preuzimanje odgovornosti za vlastito učenje umjesto da ovise o nastavnicima*****.

CILJEVI I ISHODI UČENJA

Debata se, kao nastavna metoda, rabi za postizanje višestrukih ishoda učenja kod učenika poput:

- Razvoja vještina učinkovite, uvjerljive i uvažavajuće komunikacije;
- Usavršavanja vještina timskoga rada te upravljanja i suradnje s vršnjacima;
- Razvoja kritičkoga mišljenja, analitičkih i istraživačkih vještina, te vještina sažimanja;
- Pomoći pri usvajanju ključnih teorijskih koncepata;
- Unaprjeđivanja vještina predstavljanja i javnog govorništva te izgradnje samopouzdanja.

MOGUĆNOSTI PRIMJENE DEBATE U NASTAVI

Prije no što nastavimo s uputama za različite aktivnosti temeljene na debati, koje se mogu uvesti u nastavu, važno je osvrnuti se na temeljna načela argumentacije. Naime, prije poziva na sudjelovanje u debati, učenike/sudionike treba upoznati s ključnim sastavnicama argumenta.

Engleski filozof Stephen Toulmin izradio je pojednostavljen pregled tri ključna elementa neophodna za oblikovanje cjelovitoga argumenta: tvrdnje, kopče i dokaza (ili temelja). Radi se o sastavnim dijelovima argumenata koji su nužni za postizanje retoričke jasnoće.

Argumentaciju upotrebljavamo kako bismo predstavili vlastita stajališta te uvjerali druge u naše stavove i i uvjerenja.

Postoji više vrsta kriterija za opravdanje argumenata tijekom debate, primjerice:

- Moralni ili argumenti temeljeni na vrijednostima (kojima se tvrdi da je nešto dobro ili loše, odnosno da nešto treba (ili ne treba) učiniti s obzirom na unutarnje vrijednosti, etički kodeks ponašanja ili moralnost);
- Instrumentalni ili argumenti temeljeni na politikama (kojima se tvrdi da je nešto dobro ili loše, odnosno da nešto treba (ili ne treba) učiniti s obzirom na percipirane troškove i koristi poduzimanja određene radnje, (ne)namjerne posljedice politika, izvedivost itd.).

Većina dobrih argumenata sadrži elemente razmatranja vrijednosti i implikacija određenoga pitanja, dvojbe, politike ili događaja.

*Ingalls, Z. (1985.), 8. svibnja, Nadmetanje u sveučilišnim debatama jednako je žestoko kao u završnim fazama košarkaškog turnira. The Chronicle of Higher Education (Kronika visokog obrazovanja), str. 13-14; Mooney, C. J. (1991.), 13. ožujka, Gostovanje protivnih strana rasprave o pobačaju učenicima pomaže sagledati obje strane debate. The Chronicle of Higher Education (Kronika visokog obrazovanja), str. A15, A18.

**Bruschke, J. i Johnson, A. (1994.). Analiza stope uspješnosti između muških i ženskih sudionika debate. Argumentation and Advocacy (Argumentacija i zagovaranje) 30:162-173; Elliot, L. B. (1993.). 'Debata u službi razumijevanja psihologije žena.' Teaching of Psychology (Poučavanje psihologije) 20:35-38; i Haffey, D. B. (1993.), travanj. Analiza rješavanja problema ženskih sudionika debate. Rad predstavljen na zajedničkim sastancima organizacija SSCA i CSCA 1993. godine. Lexington, Kentucky.

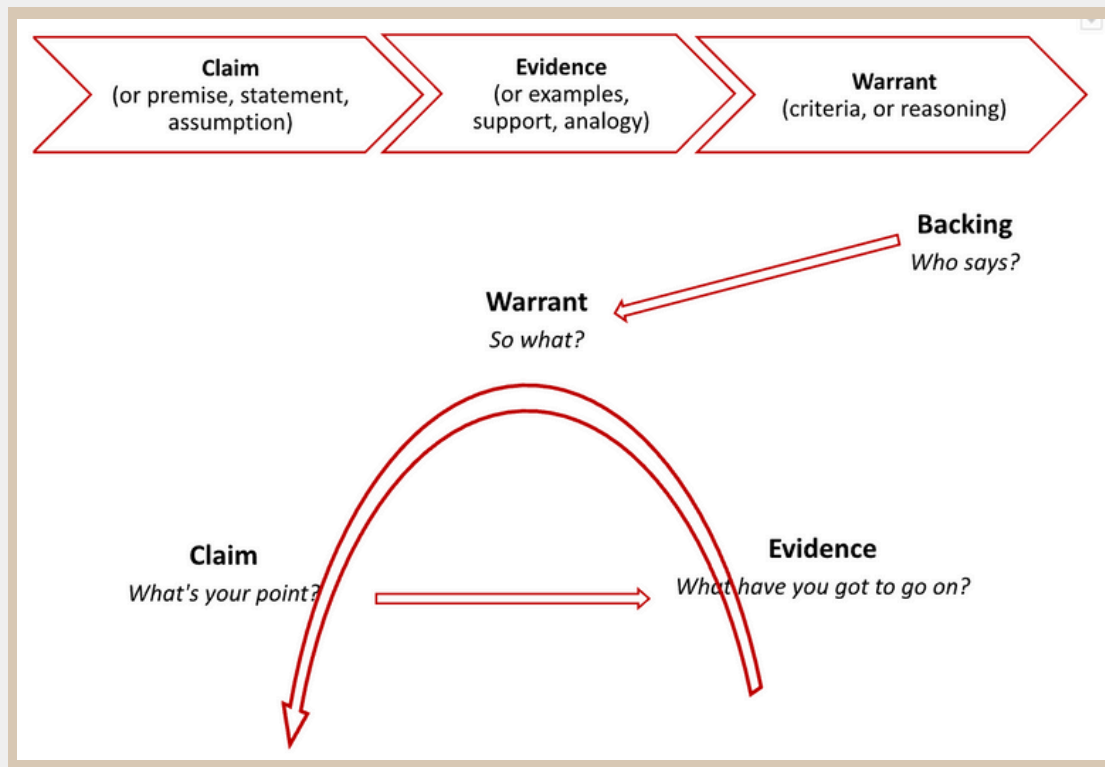
***Garrett, M., Hood, L. i Schoener, L. (1996.). Debata: strategija poučavanja za razvoj verbalne komunikacije i vještina kritičkog razmišljanja. Nurse Educator (Medicinsko osoblje u službi odgoja) 21:37-40.

****Crone, J. A. (1997.). Uporaba žiri debate za povećanje uključenosti učenika u uvodni sat sociologije. Teaching Sociology (Sociologija učenja) 25:214-218.

*****Colbert, K. i Biggers, T. (1987.). Zašto podržati debatu?. Advanced debate: readings in theory, practice, & teaching (Napredna debata: literatura u teoriji, praksi i poučavanju), 3. izdanje, urednici Thomas, D. i Hart, J., poglavlje 1. Lincolnwood, Illinois: National Textbook Co.

*****Frederick, P. J. (1987.). Sudjelovanje učenika: aktivno učenje u velikim razredima. New Directions for Teaching and Learning (Nove upute za poučavanje i učenje) 32:45-56.

*****Juan Luis Jiménez, Jordi Perdigueru i Ancor Suárez. Debata kao nastavni alat za usklađivanje ishoda učenja europskog visokoobrazovnog područja. Institut za primijenjenu ekonomiju Sveučilišta u Barceloni, Radni dokument 2011/09.

Aristotel je vjerovao kako se vještina uvjeravanja temelji na tri temeljna sredstva dokazivanja: *etosu*, *patosu* i *logosu*.

Etos ili etičko djelovanje podrazumijeva uvjeravanje publike putem govornika koji na nju utječe poštovanjem utemeljenim na njegovom vlastitom autoritetu i stručnosti o predmetu u pitanju.

Patos ili djelovanje na emocije podrazumijeva uvjeravanje pobuđivanjem emocija kod publike. Ostvaruje se odabirom riječi ili uporabom metafora i analogija koje izazivaju emocionalan odgovor. Djelovanje na emocije može učinkovito poboljšati argumentaciju.

Konačno, **logos ili logičko uvjeravanje** podrazumijeva uvjeravanje pomoću obrazloženja. Aristotelova najcjenjenija znanost, logika, temelji se na učinkovitim deduktivnom i induktivnom zaključivanju te izbjegavanju pogrešaka.

Aktivnosti

DVA KRUGA

Potrebni materijali: prostorija koja je dovoljno velika kako bi mogli sudjelovati svi učenici/sudionici (školske klupe i stolice najbolje je smjestiti uza zidove učionice ili aktivnost održati na otvorenom, gdje namještaj neće predstavljati prepreku za oblikovanje velikih krugova)

Priprema: nastavnik-ca/edukator-ica odabire temu debate, pri čemu pazi da učenici/sudionici posjeduju prethodna/osnovna znanja koja su dovoljna za formiranje argumenata i vođenje rasprave.

Upute:

- Učenici/sudionici dobivaju uputu oblikovati dva kruga, jedan unutar drugoga. Učenici/sudionici se dijele u parove (učenici/sudionici u vanjskom krugu okreću se prema učenicima/sudionicima u unutarnjem krugu).
- Nastavnik-ca/edukator-ica čita temu rasprave/debate ili tvrdnju. Učenici/sudionici u vanjskom krugu se slažu, dok se učenici/sudionici u unutarnjem krugu ne slažu s tvrdnjom.
- Učenici/sudionici raspravljaju: svaki učenik/sudionici iz para iznosi dva argumenta (jedan učenik/sudionik u prilog tvrdnje, a drugi osporava tvrdnju). Rasprava traje 10 minuta.
- Učenici/sudionici tada dobivaju uputu pomaknuti se – učenici/sudionici u vanjskome krugu u smjeru kazaljke na satu, a učenici/sudionici u unutarnjem krugu u smjeru suprotnome od kazaljke na satu. Nastavnik-ca/edukator-ica nakon nekoliko sekundi zaustavlja pomicanje krugova, pri čemu se stvaraju novi parovi učenika/sudionika.
- Nastavnik-ca/edukator-ica im sada dodjeljuje suprotne uloge: učenici/sudionici u vanjskome krugu sada se ne slažu, dok se učenici/sudionici u unutarnjem krugu sada slažu s tvrdnjom. Parovi učenika/sudionika sudjeluju u novoj kratkoj debati u kojoj svaki učenik nudi dva argumenta u prilog vlastitoga stajališta. Rasprava traje 10 minuta.
- Nastavnik-ca/edukator-ica na kraju daje sveukupni pregled teme i argumenata upotrijebljenih tijekom

DOBACIVANJE LOPTE SLAŽEM SE / NE SLAŽEM SE

Potrebni materijali: prostorija koja je dovoljno velika kako bi mogli sudjelovati svi učenici/sudionici (školske klupe i stolice najbolje je u smjestiti uza zidove učionice ili aktivnost održati na otvorenom, gdje namještaj neće predstavljati prepreku za oblikovanje velikih krugova), mekana lopta ili neki drugi mekani predmet (npr. plišana igračka).

Priprema: nastavnik-ca/edukator/ica odabire temu debate, pri čemu pazi da učenici/sudionici posjeduju prethodna/osnovna znanja koja su dovoljna za formiranje argumenata i vođenje rasprave.

Upute:

- Nastavnik-ca/edukator-ica učenicima/sudionicima daje upute o pravilima ove aktivnosti: (1) niti jedan argument ne smije biti ponovljen (tj. treba nastojati pružiti uvijek novu argumentaciju); (2) učenik-ca/sudionik-ca izražava argument s afirmacijskog/negacijskog stajališta ovisno o potpori prethodnoga govornika, a ne na temelju osobnih uvjerenja; (3) svaki/a učenik-ca/sudionik-ca iz manje skupine mora govoriti najmanje dva puta; (4) govori samo učenik-ca/sudionik-ca koji/a drži loptu (nema prekidanja).
- Nastavnik-ca/edukator-ica dijeli učenike/sudionike u nekoliko manjih skupina (idealno, najviše šest učenika/sudionika u skupini). Nastavnik-ca/edukator-ica piše temu/tvrdnju/izjavu na ploču, kako bi bila vidljiva svim učenicima/sudionicima. Nastavnik-ca/edukator-ica objašnjava zadatak pomoću dva učenika/sudionika: nakon što pročita tvrdnju s ploče, nastavnik-ca/edukator-ica kaže: „Slažem se, jer ... (i daje argument u prilog tvrdnje na ploči)“. Nakon što iznese argument u prilog tvrdnje, nastavnik-ca/edukator-ica baci loptu učeniku/sudioniku i kaže: „Ti se slažeš sa mnom“. Učenik-ca/sudionik-ica koji/a ima loptu tada treba izreći novi argument u prilog tvrdnje na ploči. Nakon što iznese svoj argument, učenik-ca/sudionik-ca dobacuje loptu drugom učeniku/sudioniku i kaže: „Ti se ne slažeš sa mnom“, a učenik-ca/sudionik-ca koji sada ima loptu treba pružiti argument protiv tvrdnje na ploči. Aktivnost se nastavlja u tom obliku.
- Ova aktivnost od učenika/sudionika zahtijeva apsolutnu pažnju i usmjerenost jer učenici/sudionici nikada ne znaju (1) kada će lopta biti bačena u njihovom smjeru i (2) hoće li se od njih tražiti afirmiranje ili negiranje tvrdnje o kojoj se raspravlja. Svaki učenik pojedine manje skupine treba govoriti najmanje dva puta.

LINIJA MIŠLJENJA

Potrebni materijali: prostorija koja je dovoljno velika kako bi mogli sudjelovati svi učenici/sudionici (školske klupe i stolice najbolje je smjestiti uza zidove učionice ili aktivnost održati na otvorenom, gdje namještaj neće predstavljati prepreku za oblikovanje velikih krugova), mekana lopta ili neki drugi mekani predmet (npr. plišana igračka).

Priprema: nastavnik-ca/edukator-ica odabire temu debate, pri čemu osigurava da učenici/sudionici posjeduju prethodna/osnovna znanja koja su dovoljna za formiranje argumenata i vođenje rasprave.

Upute:

- Nastavnik-ca/edukator-ica na ploču piše temu debate ili tvrdnju.
- Učenicima/sudionicima daje uputu da zamisle liniju koja se proteže duljinom učionice (ili, ako prostor to dopušta, liniju na podu označi pomoću trake u boji). Na jedan zid učionice uz koji završava linija postavlja natpis „u potpunosti se slažem“, dok na suprotni zid postavlja natpis „uopće se ne slažem“. Na sredini je natpis „nisam siguran/a“.
- Nastavnik-ca/edukator-ica od učenika/sudionika traži da, u skladu sa svojim stavom o tvrdnji na ploči, stanu uzduž linije mišljenja.
- Govori samo učenik-ca/sudionik-ca koji/a drži loptu (nema prekidanja).
- Nastavnik-ca/edukator-ica bi trebao/la od nekoliko učenika/sudionika na samim krajevima linije zatražiti iznošenje svojega argumenta o tome zašto su odabrali upravo to mjesto na liniji.
- Nakon svakoga argumenta, čitava skupina „glasa“ o njegovoj utemeljenosti na način da se učenik-ca/sudionik-ca (ako se slaže s rečenim) približi osobi koja je iznijela argument ili (ako se ne slaže) za jedan korak odmakne od nje. Učenici/sudionici koje argument nije niti uvjerio niti razuvjerio trebaju samo skočiti na mjestu na kojemu se nalaze.
- Učenici/sudionici svoju spremnost da govore pokazuju podizanjem ruke (kako bi se lopta bacila u njihovom smjeru), a ako nema dobrovoljaca, lopta se prema sljedećem učeniku-ci/sudioniku-ci baca slučajnim odabirom.

RAZREDNA DEBATA

Potrební materijali: prostorija koja je dovoljno velika kako bi mogli sudjelovati svi učenici/sudionici (školske klupe treba smjestiti uza zidove, a po sredini učionice postaviti dva reda stolica na način da su stolice iz različitih redova okrenute jedna prema drugoj), mekana lopta ili neki drugi mekani predmet (npr. plišana igračka).

Priprema: nastavnik-ca/edukator-ica odabire temu debate, pri čemu pazi da učenici/sudionici posjeduju prethodna/osnovna znanja koja su dovoljna za formiranje argumenata i vođenje rasprave; učenici/sudionici postavljaju stolice u dva reda pri čemu su stolice iz različitih redova okrenute jedna prema drugoj.

Upute:

- Nastavnik-ca/edukator-ica na ploču piše temu debate ili tvrdnju.
- Slučajnim odabirom dijeli učenike/sudionike u dvije skupine od čega se jedna slaže, a druga ne slaže s tvrdnjom na ploči.
- Skupine imaju 10 minuta za brzu raspravu i razmišljanje o različitim argumentima i stajalištima za razmatranje, analizu uključenih sudionika itd.
- Nakon 10 minuta, učenici/sudionici sjedaju u dva reda.
- Govori samo učenik-ca/sudionik-ca koji drži loptu (nema prekidanja).
- Učenici/sudionici svoju spremnost za iznošenjem argumenata pokazuju podizanjem ruke (kako bi se lopta bacila u njihovom smjeru), a ako nema dobrovoljaca, lopta se prema sljedećem učeniku-ci/sudioniku-ci baca slučajnim odabirom.
- Suprotstavljene strane naizmjenice iznose argumente (to jest, najprije govori učenik-ca/sudionik-ca iz afirmacijske/za skupine, zatim učenik-ca/sudionik-ca iz negacijske/protiv skupine pa opet učenik-ca/sudionik-ca iz afirmacijske/za skupine itd.).
- Nastavnik-ca/edukator-ica prati aktivnost i pazi da se argumenti ne ponavljaju te da učenici/sudionici aktivno sudjeluju u debati. Učenici/sudionici odgovaraju na neposredno iznesenu argumentaciju (pobijanjem ili slaganjem s upravo iznesenim argumentom pružanjem dodatnih primjera ili dokaza, kada je to primjereno).

IDEJE ZA DOMAĆU ZADAĆU

- Sve aktivnosti debate koje smo predstavili planirane su tako da od učenika/sudionika zahtijevaju prethodno znanje o temi, odnosno uporabu kritičkoga razmišljanja i primjenu analitičkih vještina u osmišljavanju argumenata „za“ ili „protiv“ određene politike. Međutim, debata može biti učinkovitija ako se učenicima/sudionicima omogući više vremena za pripremu i istraživanje određene teme.
- Razmislite o organizaciji razredne debate tako da učenike/sudionike unaprijed obavijestite pripadaju li skupini na afirmacijskoj/za ili negacijskoj/protiv strani.
- Drugi način ostvarivanja prethodno zacrtanih ishoda učenja je da učenici/sudionici pojedinačno, za domaću zadaću, pripreme govor koji se sastoji od uvjerljivog predstavljanja strane „za“ ili „protiv“ prijedloga za debatu u trajanju od 5 minuta. Takvi bi govori trebali sadržavati analizu problema, dva-tri potpuno razrađena argumenta (uključujući dokaze), poziv na djelovanje i učinkovitu/uvjerljivu završnu izjavu.

PRIMJERI PRIJEDLOGA ZA DEBATU „JUSTNOW“

Za više primjera prijedloga za debatu, istražite bazu podataka međunarodne Udruge za edukaciju o debati na: <https://idebate.org/debatabase>

- Mirni prosvjed najbolji je način borbe protiv diktature;
- Stranke ekstremne desnice treba zabraniti;
- Svakom građaninu treba osigurati pristup internetu;
- Država treba zabraniti sve odjevne predmete koji prekrivaju lice;
- Religiju treba izbaciti iz škola;
- Da bismo održali mir, trebamo biti spremni za rat;

- Sudske tužbe i postupci doprinose pomirenju zaraćenih strana;
- Međunarodne institucije za ljudska prava treba ukinuti u korist regionalnih;
- Dodjela pomoći za razvoj treba ovisiti o provođenju ljudskih prava u državama koje je primaju;
- Trebamo zabraniti turističke posjete državama u kojima su ugrožena ljudska prava;
- Međunarodni sustav za ljudska prava čini više zla nego koristi;
- Zapadne nacije ne bi trebale sudjelovati u sportskim događanjima koja se održavaju u državama u kojima su ugrožena ljudska prava;
- Međunarodna zajednica ima dužnost štititi ljudska prava, ako je to potrebno, i vojnim sredstvima, čak i kada to nije u skladu s načelom nacionalnog suvereniteta;
- Međunarodne tvrtke trebaju biti odgovorne za kršenje ljudskih prava u vlastitom lancu opskrbe;
- Europske države trebaju prisiliti migrante i izbjeglice na pohađanje edukacije o spolnim normama koje prevladavaju u državi koja ih prihvaća;
- Zapadne liberalne demokracije trebaju utvrditi odgovarajući sustav za postupanje s izbjeglicama;
- Europski investicijski fondovi izravna ulaganja trebaju osigurati isključivo za države koje prihvate udio izbjeglica razmjern njihovom udjelu u BDP-u EU-a;
- Pobornici za zaštitu prava izbjeglica u ostvarenju svojih ciljeva ne bi smjeli upotrebljavati fotografije koje prikazuju patnju izbjeglica;
- Ekološke izbjeglice trebaju dobiti državljanstvo u državama koje su najviše pridonijele globalnom zagađenju;
- Države trebaju prihvatiti velik broj izbjeglica čak i kada se suočavaju s jakom demokratskom opozicijom;
- Međunarodna zajednica državama u blizini zona sukoba treba osigurati novčana sredstva za obradu, prihvaćanje i ograničavanje daljnjeg kretanja izbjeglica;
- EU Grčkoj treba ponuditi potpun oprost duga u zamjenu za prihvrat izbjeglica iz Sirije;
- EU izbjeglicama iz Sirije treba omogućiti slobodu kretanja unutar granica EU-a;
- Odgovornost UN-a u zaštiti ljudskih prava važnija je od poštivanja nacionalnog suvereniteta;
- Međunarodni kazneni sud treba imati vlastiti ogranak izvršne vlasti (npr. policiju/vojsku);
- Međunarodni kazneni sud treba istraživati pojedince koji se sumnjiče za zločine u Siriji;
- Međunarodni kazneni sud nije učinkovit odgovor; itd.

PRILAGODBA ZA ONLINE OKRUŽENJE

Ako primijenjujete ovu nastavnu jedinicu online i želite koristiti aktivnosti temeljene na debati, to se može relativno jednostavno učiniti korištenjem različitih online mogućnosti, poput "dizanja ruku" (kako bi osoba zatražila riječ) ili online opcija formiranja manjih grupa (za debatu u manjim grupama), zatim korištenje različitih emotikona kako bi učenici/sudionici iskazali svoje prihvaćanje ili neprihvaćanje određene izjave, a u obzir dolazi i korištenje opcija za ankete (npr. Mentimeter) itd.

Jedan od korisnih alata za online debatu u učionici je www.kialo-edu.com. Web stranica ovog alata predstavlja "najveću svjetsku stranicu za debatu i argumetaciju, dizajniranu posebno za korištenje u učionici. Format alata je jasan i vizualno prijemčiv, pa omogućava jednostavno praćenje logičke strukture rasprave i smislene suradnje. Cilj Kiala je poticanje utemeljene online rasprave, pa je Kialo stoga besplatan za korištenje edukatorima/nastavnicima." Ovaj alat je dostupan na engleskom jeziku.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Sadržaj ovih materijala ne odražava službeno mišljenje Europske unije.
Odgovornost za informacije i stavove izražene u materijalima u potpunosti leži na autoru(ima).